

Nr 52

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om biskopsval, m. m.

Genom en den 25 oktober 1963 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 195, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll samt Kungl. Maj:ts om kyrkomötets däri omförmälda skrivelser föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om biskopsval; samt
- 2) lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Propositionens huvudsakliga innehåll

Enligt § 29 regeringsformen skall Kungl. Maj:t till ärkebiskop och biskopar utnämna en av de tre, som blivit föreslagna i den ordning som stadgas i kyrkolag.

I propositionen föreslås att biskopsval skall förrättas av en valkorporation inom stiftet, som är sammansatt av i stort sett lika antal präster och lekmän. Prästerna — i huvudsak tillhörande den församlingsprästerliga organisationen — får behålla direkt rösträtt medan som en nyhet lekmännen deltar i valet genom pastoratsvis utsedda elektoror. Jämfört med nuvarande ordning innebär det framlagda förslaget ett väsentligt vidgat lekmannainflytande vid biskopsvalen.

I propositionen föreslås vidare ett starkare inflytande för ärkestiftet vid val av ärkebiskop. Detta val skall förrättas dels av en valkorporation inom ärkestiftet, som är i princip lika sammansatt som den vid andra biskopsval, dels av de övriga stiftens domkapitel. Ärkestiftets val skall därvid tillmätas ett sex gånger så högt röstvärde som varje domkapitels i de andra stiftet.

En tredje nyhet i förslaget är att vid sammanräkning av de väljandes röster minoritetsintressen kan vinna beaktande i högre grad än vad som för närvarande är möjligt. Sålunda skall vid sammanräkningen det första namnet på valsedeln räknas som hel röst medan det andra och tredje namnet tilldelas endast rösttalet en halv, respektive en tredjedel. På förslaget uppföres de tre som vid sammanräkningen fått högsta rösttal.

Lagförslagen

De i propositionen framlagda lagförslagen är av följande lydelse:

1) Lag om biskopsval

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

När ämbete såsom ärkebiskop eller biskop blir ledigt, skall efter Konungens förordnande val anställas för upprättande av förslag till ämbetets besättande (biskopsval).

2 §.

Biskopsval, som ej avser ärkebiskopsämbete, förrättas av en valkorporation, vilken består av

domkapitlets ledamöter,

präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava i stiftet inrättade tjänster såsom församlingspräst, stiftsadjunkt eller kontraktsadjunkt eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, samt

särskilt utsedda elektorer för stiftets lekmän.

I Stockholms stift ingå i valkorporationen jämväl präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde för döva eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster.

I stift, inom vilket diakonianstalt är belägen, ingår i valkorporationen därjämte präst, som vid tidpunkten för valet är anställd såsom föreståndare för anstalten.

3 §.

Val av ärkebiskop förrättas dels i Uppsala stift av en valkorporation, som är sammansatt på sätt stadgas i 2 §, dels i övriga stift av domkapitlen, vart och ett såsom en valkorporation.

I Uppsala stift ingå i valkorporationen därjämte dels präster, vilka vid tidpunkten för valet innehava tjänster såsom kyrkoherde i svensk församling i utlandet eller ock enligt förordnande uppehålla obesatta sådana tjänster, dels präst, som vid nämnda tidpunkt är anställd såsom direktor för svenska kyrkans missionsstyrelse eller svenska kyrkans diakonistyrelse eller såsom generalsekretärare vid svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse.

Val av elektor

4 §.

Vid val av elektor bildar varje pastorat en valkrets.

5 §.

I varje pastorat utses elektor till det antal, som motsvarar antalet i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst med undantag av sådana tjänster som äro obesatta och ej uppehållas enligt förordnande.

För elektor skola utses suppleanter till samma antal.

6 §.

Består pastorat av en församling, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, av kyrkorådet eller, därest ej heller sådant finnes, på sätt Konungen förordnar.

Består pastorat av två eller flera församlingar, förrättas elektorsvalet av kyrkofullmäktige eller församlingsdelegerade i pastoratet eller, om kyrkofullmäktige eller församlingsdelegerade ej finnas i pastoratet, på sätt Konungen förordnar.

Förrättas elektorsvalet av kyrkorådet, må i valet ej deltaga präst, som äger rösträtt vid biskopsvalet.

7 §.

Valbar till elektor och suppleant för elektor är den som är behörig att utses till kyrkofullmäktig i församling inom pastoratet, dock ej präst, som äger rösträtt vid biskopsvalet.

8 §.

Skola två eller flera elektor eller suppleanter utses, skall valet vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant val är särskilt stadgat.

Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola kallas till biskopsval.

Biskopsvalets förrättande

9 §.

Biskopsval förrättas på dag, som domkapitlet bestämmer; dock ankommer det på Konungen att bestämma dag för val av ärkebiskop.

10 §.

Valet förrättas av domkapitelsledamöter i domkapitlet och av övriga rösterberättigade inom varje kontrakt inför kontraktsprosten.

I valet inom varje kontrakt deltaga de röstberättigade prästerna inom kontraktet och elektorerna för lekmännen i kontraktets pastorat.

Stiftsadjunkter, kyrkoherdar för döva, föreståndare för diakonianstalt, kyrkoherdar i svenska församlingar i utlandet samt i 3 § avsedda befattningshavare vid kyrkliga styrelser deltaga i valet i det kontrakt, i vilket stiftets domkyrka är belägen.

Präst, som på grund av laga förfall är hindrad att infinna sig vid valet, samt kyrkoherde för döva och kyrkoherde i svensk församling i utlandet må före valet insända valsedel till kontraktsposten i det kontrakt, i vilket han äger utöva rösträtt.

Ledamot av domkapitel äger ej deltaga i valet annorledes än i domkapitlet.

11 §.

Vid biskopsval äger envar väljande en röst.

Vid valet skola användas valsedlar av vitt papper utan kännetecken samt särskilda valkuvert.

Varje väljande skall på sin valsedel nämna de tre till biskopsämbete behöriga personer, som han anser vara till det lediga ämbetet de skickligaste. Namnen skola uppföras i följd, det ena under det andra.

Röstsammanräkning och upprättande av biskopsförslag

12 §.

Domkapitlet sammanräknar rösterna vid biskopsval. Vid val av ärkebiskop sammanräknar dock domkapitlet i Uppsala samtliga röster, varvid rösterna räknas särskilt för varje valkorporation.

Varje godkänd valsedel räknas som hel röst för det första, som halv röst för det andra och som tredjedels röst för det tredje på valsedeln upptagna namnet.

13 §.

Vid annat biskopsval än val av ärkebiskop uppför domkapitlet på förslag till biskopsämbetet de tre, som vid valet fått högsta rösttal. Vid lika rösttal skiljes genom lottning, i den mån så fordras för bestämmande av vilka som skola uppföras på förslaget.

14 §.

Vid val av ärkebiskop upprättar domkapitlet i Uppsala för varje valkorporation en förteckning, i ordningsföljd efter rösttalen, på de tre, som vid korporationens val fått högsta rösttal. Vid lika rösttal skiljes genom lottning.

De på varje förteckning uppförda åsättas vad gäller valet i Uppsala stift röstvärdena 6, 3 och 2 samt i övrigt röstvärdena 1, $\frac{1}{2}$ och $\frac{1}{3}$ efter den ordningsföljd, i vilken de uppförts.

På förslag till ärkebiskopsämbetet uppför domkapitlet de tre, som fått högsta sammanlagda röstvärde. Vid lika röstvärde skiljes genom lottning, i den mån så fordras för bestämmande av vilka som skola uppföras på förslaget.

15 §.

Upprättat förslag till ärkebiskops- eller biskopsämbete skall genast kungöras genom anslag.

Besvär

16 §.

Över elektorsval må besvär anföras allenast i samband med besvär över biskopsvalet och det i anledning därav upprättade förslaget.

17 §.

Besvär över biskopsval och det i anledning därav upprättade förslaget må anföras av röstberättigad vid valet. Besvär, som grunda sig på fel vid elektorsval, må anföras jämväl av röstberättigad vid detta val.

18 §.

Besvär anföras hos Konungen. Besvären skola ingivas till domkapitlet och hava inkommit dit inom tre veckor från den dag förslaget blivit kungjort genom anslag.

Särskilda bestämmelser

19 §.

Har, sedan förslag till ärkebiskops- eller biskopsämbete upprättats, någon av de på förslaget uppförda avlidit, blivit obehörig till ämbetet eller anmält, att han ej önskar bli utnämnd till ämbetet, äger Konungen förordna om nytt biskopsval.

20 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

Genom lagen upphävas 20 kap. kyrkolagen och förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval.

---

2) Lag

angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel

Härigenom förordnas, att 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 juli 1953 tillkallade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, tre sakkunniga¹ för att inom ecklesiastikdepartementet verkställa utredning och avge förslag till ändrade grunder för val av biskop och i samband därmed överse gällande bestämmelser på området. I direktiven för de sakkunniga framhölls, att frågan om en reform av bestämmelserna om biskopsval bl. a. borde syfta till att bereda lekmän ökat inflytande vid valen och att åstadkomma en mera rättvisande röstningsprocedur.

Sedan de sakkunniga — biskopsvalskommittén — anmält, att en revision av biskopsvalsbestämmelserna med de riktlinjer som uppdragits i de för kommittén utfärdade direktiven inte kunde begränsas så, att de för ärkebiskopsval gällande bestämmelserna lämnades orubbade, anbefalldes Kungl. Maj:t genom beslut den 27 juli 1955 kommittén att vid fullgörandet av sitt uppdrag verkställa översyn också av bestämmelserna rörande ärkebiskopsval.

Kommittén har avgivit två betänkanden, dels ett den 2 maj 1957, »Biskopsval» (SOU 1957: 19), som innehåller förslag till lag om biskopsval, dels ett den 3 juli 1957, »Ärkebiskopsval» (SOU 1957: 27), som innehåller förslag till lag om ärkebiskopsval.

Kommitténs förslag är enhälliga. Nämnas bör dock att en ledamot² i särskilt yttrande, som fogats vid betänkandet om biskopsval, utvecklade vissa ytterligare synpunkter rörande valmetoden.

Över betänkandena har yttranden avgivits av kammarkollegiet, de teologiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund, länsstyrelserna i Kronobergs,

---

¹ Dåvarande kanslern för rikets universitet A. N. Thomson, ordförande, prosten S. A. P. Forkman och dåvarande vice talmannen i riksdagens första kammare, hemmansägaren V. S. Lodenius.

² Lodenius.

Värmlands, Örebro och Norrbottens län, hovkonsistoriet, samtliga domkapitel, Svenska kyrkans missions-, diakoni- och sjömansvårdsstyrelser, styrelsen för Svenska prästförbundet och styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund. Domkapitlen har vid sina remissvar fogat ett antal yttranden från kontraktsprostar och församlingar.

Kommitténs förslag innebär, att präster och lekmän skall äga ett i stort sett lika inflytande vid valen samt att en sammanräkningsmetod införes, som i tillbörlig grad tillgodoser minoritetsintressen. Vid val av ärkebiskop har ärkestiftets inflytande i väsentlig grad förstärkts och föreslås bli lika stort som övriga kyrkans valkorporationer tillsammans.

Flertalet remissinstanser tillstyrker, att förslagen läggs till grund för lagstiftning på området, eller lämnar förslagen utan erinran. Positiva allmänna omdömen om förslagen uttalas sålunda av bl. a. domkapitlen i Strängnäs, Lund och Göteborg samt den teologiska fakulteten i Lund. Avstyrkande är vad gäller förslaget till biskopsval endast statskontoret och missionsstyrelsen. Förslaget till ärkebiskopsval avstyrks, förutom av missionsstyrelsen, också av domkapitlen i Skara, Göteborg och Härnösand, vilka önskar förnyad utredning av frågan.

På grundval av det sålunda förebringade materialet har inom ecklesiastikdepartementet utarbetats förslag till lag om biskopsval och lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

På hemställan av *föredraganden, statsrådet af Geijerstam*, har Kungl. Maj:t den 22 maj 1963 förordnat om inhämtande av lagrådets yttrande över de sålunda upprättade förslagen. Lagrådet har i utlåtande den 20 juni 1963 lämnat förslagen utan erinran.

I skrivelse till kyrkomötet den 28 juni 1963 (nr 8) har Kungl. Maj:t, under åberopande av skrivelsen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, jämlikt § 87 mom. 2:o regeringsformen begärt kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände vid skrivelsen fogade förslag till lag om biskopsval och lag angående upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel. Förslagen återfinnes i propositionen å s. 9—12.

I skrivelse den 3 oktober 1963, nr 35, har kyrkomötet, med bifogande av särskilda utskottets i ärendet avgivna betänkande (nr 8) *dels* i anledning av förslaget till lag om biskopsval förklarat, att kyrkomötet antager principen om vidgat lekmannainflytande vid biskopsval och sålunda ansluter sig till förslagets ståndpunkt i denna del, *dels ock* förklarat, att kyrkomötet godkänner genom Kungl. Maj:ts förenämnda skrivelse framlagda förslag till lag om upphävande av 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel samt förslag till lag om biskopsval med den ändringen att 2, 3, 5, 6, 10 och 14 §§ i detta förslag erhåller av utskottet i betänkandet föreslagen lydelse. I sistnämnda hänseende får utskottet hänvisa till propositionen s. 96—99.

Efter förordnande den 11 oktober 1963 har lagrådet avgivit utlåtande över det av kyrkomötet för dess del godkända förslaget till lag om biskopsval, i vad det skiljer sig från det vid Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet fogade förslaget i samma ämne.

Nuvarande ordning

Enligt § 29 regeringsformen äger Kungl. Maj:t till ärkebiskop och biskopar utnämna en av de tre som blivit föreslagna i den ordning kyrkolagen stadgar.

Kyrkolagens föreskrifter om *biskopsval* är meddelade i 20 kap. Där stadgas, att när biskopsämbete blivit ledigt, skall domkapitlet underrätta Kungl. Maj:t därom. Efter det Kungl. Maj:t lämnat »tillåtelse och befallning» därtill, skall domkapitlet med »klerkeriet på deras samvete nämna sådana män, som de till det ämbetet tycka vara för Guds kyrka och stiftet det nyttigaste, i lära och leverne skickligaste, de där frukta Gud, hava ett gott rykte, äro redliga och sannfärdiga, hata girigheten och vid akademier, gymnasier eller uti andra förnäma ämbeten hava gjort sig kunniga och väl förtjänta». När valet skett, »hämtar kapitlet alla sedlarna tillhopa och uti ett register antecknar deras namn, som röster bekommit hava». Registret översändes därefter till Kungl. Maj:t, som utnämner en av de föreslagna. I fråga om *ärkebiskopsval* stadgas i kyrkolagen att »alla domkapitel i riket hava sina röster; och när dödsfallet timar, måste domkapitlet i Uppsala Oss det i underdånighet tillkännagiva, då Vi om valet Vår nådiga befallning till vederbörande vilja avgå låta, att de med sina röster inkomma».

Av ordalydelsen i sistnämnda bestämmelse kan det synas, som om rösträtt vid ärkebiskopsval endast tillkommer domkapiteln. Så torde också ha varit fallet tiden närmast efter kyrkolagens tillkomst. Sedan mitten av 1700-talet har emellertid ärkestiftets präster deltagit i valet. Uttrycklig bestämmelse om att dessa präster har sådan rätt gavs i kungaförsäkran den 4 mars 1772. De i valet av ärkebiskop deltagande personernas röster sammanräknas enligt praxis inte, utan varje i valet deltagande valkorporation — för närvarande fjorton, varav Uppsala stifts prästerskap utgör en — sätter upp sitt särskilda förslag, omfattande tre namn.

Närmare bestämmelser om förrättande av biskopsval och om upprättande av förslag är meddelade i kungl. förordningen den 30 maj 1759 om biskops- och superintendentsval. Det torde ha förutsatts, att de i denna förordning meddelade bestämmelserna skulle gälla också vid ärkebiskopsval. Av förordningen samt i anslutning till denna meddelade särskilda föreskrifter framgår följande.

När biskopsämbete blivit ledigt, skall domkapitlet underrätta Kungl. Maj:t därom (1:o). Därvid skall, enligt ett cirkulärbrev den 18 december 1789, tillika avgivas förslag om tiden för valets anställande. Sedan Kungl. Maj:t bestämt dag för valet, utfärdar domkapitlet kungörelse om valet. Valet sker dels i domkapitlet, dels i varje kontrakt i stiftet. Det åligger kontraktsprosten att kalla var och en som är röstberättigad i kontraktet att infinna sig till valet på ort i kontraktet, som kontraktsprosten bestämmer (2:o).

Behöriga att deltaga i biskopsval är enligt 20 kap. 1 § kyrkolagen dels domkapitlets ledamöter, dels »klerkeriet». Jämlikt 2 § 5 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel äger vid ärkebiskopsval eller biskopsval i stift, där teologisk fakultet finns, fakultetens samtliga professorer stämma i domkapitlet. Med

klerkeriet avses alla till prästämbetets utövning behöriga präster, som inom kontrakt i stiftet antingen innehar ordinarie prästerlig tjänst eller särskild prästerlig tjänst vid bl. a. krigsmakten eller fångvården eller också anställning vid allmän undervisningsanstalt. Dit räknas även annan till prästämbetets utövning behörig, inom stiftet tjänstgörande präst, som är kyrkoskriven inom kontrakt i stiftet (3:o). Vid val inom kontrakt är personlig inställelse inte ovillkorlig. Den som har laga förfall kan före valet insända sin röstsedel till kontraktsprosten i slutet kuvert med påskrift om innehållet (6:o).

Valhandlingen i kontrakt inleds med gudstjänst (4:o). Valet förrättas med slutna sedlar. Varje röstsedel skall upptaga tre otvetydiga namn, eljest är den ogiltig. De tre på röstedeln upptagna namnen äger lika röstvärde. Det är således utan betydelse för valutgången, i vilken ordning namnen upptagits på röstedeln. Sedan röstavgivningen avslutats samt inkomna röstedelsförsändelser öppnats och däri ineliggande röstedlar uttagits olästa, sker sammanräkning. Över valet föres protokoll, vari antecknas de röstande, antalet röstedlar och namnen på dem, som fått röster. Sedan protokollet justerats och underskrivits av de vid valet närvarande, insändes det till domkapitlet (6:o—8:o).

Samma dag, som valet i kontrakten äger rum, sker röstningen i domkapitlet. De därvid avgivna röstedlarna öppnas dock inte förrän valprotokollen från kontrakten inkommit (9:o).

Sedan samtliga valprotokoll inkommit sammanräknas rösterna. Därvid antecknas i protokollet namnen på dem som fått röster enligt valprotokollen från kontrakten samt deras rösttal. Sedan röstedlarna från valet i domkapitlet öppnats, räknas samtliga röster tillsammans. Denna sammanräkning utmynnar i ett förslag, som upptar de tre namn, som fått högsta rösttalen. Har två fått samma rösttal och kan de inte båda beredas rum på förslaget, skiljes mellan dem genom lottning. Från de på förslaget uppförda inhämtar domkapitlet, enligt ett cirkulärbrev den 1 april 1807, uppgifter om ålder och tjänsteförrättningar, varefter protokollet rörande sammanräkningen och det upprättade förslaget jämte meritförteckningar insändes till ecklesiastikdepartementet (10:o).

Vid ärkebiskopsval tillämpas samma regler som gäller för de vanliga biskopsvalen vid röstningen inom valkorporationerna. Valkorporationernas förslag insändes till ecklesiastikdepartementet, där det slutliga förslaget sammanställs. Föreslaget namn tillgodoräknas en röst för varje plats på valkorporationernas förslag.

De till kyrkomötet hänskjutna förslagen

Valkorporationens sammansättning vid biskopsval

I propositionen lämnas å s. 16—17 en kort historik rörande valkorporationens sammansättning vid biskopsval. Vidare lämnas å s. 18—27 redogörelse för biskopsvalskommitténs förslag i förevarande hänseende samt för remissyttrandena i denna del.

Föredraganden har vid lagrådsremissen den 22 maj 1963 anfört:

Biskopsämberet har en viktig funktion i den svenska kyrkan. Biskopen framstår sålunda inte endast som stiftsstyrelsens administrativa chef och prästerskapets förman och själasörjare utan också och framför allt som den högste ledaren av kyrkans liv och verksamhet inom stiftet. Denna verksamhet bedrivs visserligen främst inom de olika församlingarna, för vilka finns en fast organisation. Men till denna kommer den till själva stiftet anknutna kyrkliga verksamheten, som under senare tid utvecklats kraftigt. Det behöver här endast erinras om den mängd av organisationer, som mestadels på frivillighetens grund vuxit fram inom stiftens ram. I många av dessa intar biskopen regelmässigt den ledande ställningen.

Bestämmelser om att Kungl. Maj:t vid tillsättning av biskop är bunden av ett förslag, upptagande tre personer, finns i regeringsformen. Alltsedan reformationen har — med undantag för vissa tidsperioder — förslag om ämbetets besättande upprättats efter föregånget val. Valkorporationen har under tiderna skiftat till sin sammansättning men genomgående karakteriserats av att den huvudsakligen bestått av präster. Anmärkningsvärt är dock att i vår första evangeliska kyrkoordning förutsatts, att lekmän skulle deltaga i valet. Valets syfte är att för Kungl. Maj:t presentera tre för biskopsämberet lämpliga personer. Valkorporationen bör vara så sammansatt, att detta syfte bäst tillgodoses.

En av de tendenser, som under det sista århundradet gjort sig särskilt märkbar inom kyrkan, är det ökade lekmannainflytandet i verksamheten. Detta inflytande har utvecklats och stadfästs genom ett flertal reformer på det kyrkliga området, senast genom den nya församlingsstyrelselagstiftningen. Såsom kommittén framhållit är för närvarande valförsamlingen vid biskopsval det enda kollektiva organ inom kyrkostyrelsen, som i stort sett saknar lekmannainslag. Spörsmålet att bereda lekmännen ett ökat inflytande vid biskopsvalen är dock, som framgått av vad jag tidigare anfört, av gammalt datum. I direktiven för kommittén framhölls också att det förhållandet, att en reform ännu inte kommit till stånd, synes mera ha berott på svårigheter att finna en lämplig form för lekmäns deltagande i biskopsval än på principiella betänkligheter att bereda lekmännen ett ökat inflytande vid valen. Visserligen intog kyrkomötet under 1920-talet en avvissande hållning mot en reform i denna riktning. Men å andra sidan anslöt sig de kyrkliga myndigheterna vid remissbehandlingen av det utav kammarrådet Wohlin 1937 framlagda förslaget i ämnet i princip till tanken på ett ökat lekmannainflytande vid biskopsvalen. Såsom framgår av behandlingen av frågan vid senare kyrkomöten synes även där den tidigare intagna negativa ståndpunkten till reformtanken ha övergivits.

Kommitténs överväganden rörande ökat lekmannainflytande vid biskopsval framstår mot bakgrunden av det nu anförda som helt följdriktiga. Kommittén har också kunnat anföra viktiga skäl för sitt ställningstagande, bl. a. att lekmän medverkar vid biskopsval i våra grannländers evangeliska kyrkor. Från remissinstanserna har heller inte riktats invändningar mot att lekmännen beredes

större inflytande vid valen. Tvärtom har från flera håll framhållits, att de framlagda förslagen är väl ägnade att lösa problemen på området. När en reform nu avses bli genomförd rörande biskopsvalen finner jag det självklart, att ett ökat och väsentligt inflytande ges åt lekmännen. Deras funktion härvidlag får sålunda betraktas som ytterligare ett led i utvecklingen att stärka lekmännens intresse för omvårdnaden av vår svenska kyrka.

Med hänsyn till biskopsämbetets karaktär och uppgifter framstår det emellertid som naturligt, att prästerna fortfarande får särskild representation vid biskopsval. Sådan representation för prästerna förekommer såväl i kyrkomötet som i domkapitlen. Härigenom kan också utnyttjas den fond av erfarenhet, insikt och omdöme i hithörande frågor, som finns företrädd bland prästerskapet.

Kommittén har utgått från att avvägningen mellan det prästerliga elementet och lekmannelementet i valkorporationen bör göras så, att de båda gruppernas inflytande i stort sett blir lika starkt. Denna utgångspunkt är dock i och för sig inte självklar. Det bör särskilt erinras om att lekmännen i kyrkomötet nu har ett numerärt större inflytande än prästerna. Kommitténs förslag i denna del har emellertid inte mött gensaga vid remissbehandlingen. Jag finner mig också för egen del kunna godtaga kommitténs ståndpunkt om ett i huvudsak lika inflytande för de båda grupperna. Jag vill emellertid i sammanhanget betona, att synpunkter om en inbördes så »rättvis» avvägning som möjligt av gruppernas inflytande torde vara av underordnad betydelse. Avsikten med valet är inte främst att bereda någon grupp en rättighet att ge sin mening till känna; huvuduppgiften är att på ett så representativt sätt som möjligt anvisa Kungl. Maj:ts tre personer, som har stiftets förtroende att bekläda biskopsämbetet.

Ett i stort sett lika inflytande för präster och lekmän kan uppnås på olika sätt. Ledamoten Lodenius har i sitt särskilda yttrande nämnt ett system, enligt vilket både präster och lekmän företrädes av elektorer. En lösning av frågan om valkorporationens sammansättning efter dessa linjer har som nämnts tidigare föreslagits i en promemoria av kammarrådet Wohlin. Flera remissinstanser har ställt sig positiva till denna tanke. Av frågans tidigare behandling framgår att framför allt den prästerliga opinionen är emot ett system med indirekt rösträtt för prästerna. Även om jag för egen del finner flera fördelar vara förknippade med en ordning, som innebär en indirekt rösträtt även för prästerna, finner jag dock det för närvarande lämpligt att såsom kommittén förordat bygga en biskopsvalsreform på att behålla den direkta prästerliga rösträtten. Tankbart vore därvid att låta präster och lekmän rösta var för sig och därefter sammanställa de båda gruppernas förslag till ett slutligt. De principiella skäl som kommittén åberopat häremot finner jag dock så viktiga, att jag inte vill förorda ett sådant system. Särskilt vill jag härvid framhålla, att präster och lekmän inte får framstå som grupper med motstridiga intressen. Jag delar till följd av det sagda kommitténs uppfattning, att pariteten mellan präster och lekmän bör komma till uttryck i en i stort sett numerisk lika sammansättning av valförsamlingen.

Det förslag kommittén framlagt innebär att de flesta präster i kyrkans tjänst får rösträtt medan lekmannaelektorerna kommer att motsvara blott antalet församlingsprästtjänster. Som flera remissinstanser påpekat medför detta, att antalet prästerliga väljare kommer att överstiga antalet lekmanväljare. Sålunda kommer inte extra ordinarie pastoratsadjunkter samt stifts- och kontraktsadjunkter ävensom röstberättigade präster utanför stiftsorganisationen att motsvaras av lekmanväljare. Den övervikt, som ligger däri, att de prästerliga ledamöterna i domkapitlet i allmänhet kommer att motsvaras av två lekmanväljare och att vissa prästerliga tjänster kan tänkas vara utan innehavare och inte heller uppehållas av vikarie, är inte i och för sig tillräcklig för att väga upp den prästerliga dominansen. Enligt kommitténs förslag kommer det sålunda normalt att bli prästerlig övervikt i valförsamlingen. Denna övervikt kan i ett läge, då nuvarande prästbrist upphört, bli ganska stor. Bättre paritet mellan präster och lekmän i valkorporationen kan nås antingen genom att utöka antalet lekmanväljare eller genom att minska antalet prästerliga väljare. Den förstnämnda vägen möter vissa svårigheter, om antalet lekmannaelektorer skall bestämmas med utgångspunkt i den församlingsprästerliga organisationen. Bl. a. skulle domkapitlets missivering av präster bli avgörande för det antal lekmannaelektorer, som skulle utses inom pastoratet. Att utöka antalet lekmannaelektorer synes över huvud taget svårt, om det av kommittén förordade systemet skall läggas till grund för en reform.

Skall bättre paritet uppnås mellan präster och lekmän måste sålunda antalet röstberättigade präster något minskas. En sådan minskning bör emellertid inte ske, om syftet med det prästerliga deltagandet i valet därigenom inte skulle i tillbörlig grad tillgodoses. Detta syfte är, som jag tidigare angivit, att dra fördel av prästerskapets i stiftet erfarenhet, insikt och omdöme då det gäller att nominera en person, som är skickad för den viktiga uppgift varom här är fråga. Skulle enstaka präster, som fyller kvalifikationerna för rösträtt, uteslutas från sådan, är detta för syftet med valet av mindre betydelse.

Kommittén har fasthållit den nuvarande principen om att rösträtten skall vara bunden till prästtjänst och inte till innehavet av prästämbetet. Till denna mening, som flertalet remissinstanser biträtt, vill jag ansluta mig. När det gäller att närmare avgränsa de tjänster, som bör grunda rösträtt vid biskopsval, föreslår kommittén, att tjänsten skall vara föremål för biskopens ämbetsförvaltning. Kommittén framhåller själv att frågan om den episkopala tillsynen på grund av härom gällande bestämmelsers ofullständighet kan bli föremål för tvekan. Flera remissinstanser har också uttalat farhågor för tolkningssvårigheter med denna bestämning. Jag delar dessa betänkligheter och finner det nödvändigt, att rösträtten bestämmas på ett sätt, som i mindre grad ger upphov till tolknings-svårigheter. Det är nämligen en viktig grundsats, att regler om val är så entydiga, att riskerna för överklagande blir minsta möjliga.

Jag finner det uppenbart att då det gäller präster inom den egentliga stifts-

organisationen de ordinarie tjänsterna, huvudsakligen kyrkoherde- och komministertjänster, bör grunda rösträtt. Kammarkollegiet har föreslagit, att rösträtten begränsas till endast dessa. Denna uppfattning kan jag inte biträda utan finner det vara av värde att även det yngre prästerskapets synpunkter kommer till synes vid biskopsvalet. Jag anser det därför inte böra komma i fråga att utesluta stifts-, kontrakts- och kyrkoadjunkter från rösträtt.

I fråga om pastoratsadjunkterna har kommittén föreslagit, att de som uppnått extra ordinarie anställningsform skall få rösträtt. Några remissinstanser har yrkat på att rösträtten bör utökas även till aspiranterna. Sätillvida är jag ense med dem, att skillnaden i anställningsformen för de präster varom här är fråga inte bör vara utslagsgivande för rösträtten. Denna fråga bör behandlas utifrån andra förutsättningar än formerna för dessa prästers anställning.

Som utgångspunkt för ett ställningstagande vill jag dock framhålla, att flertalet remissinstanser inte invänt mot kommitténs förslag om att aspiranter inte skall tillerkännas rösträtt. Det är också givet att de allra yngsta prästerna inte besitter samma fond av erfarenhet och insikt som de äldre, även om också deras syn kan vara av värde vid ett val. Deras kännedom om stiftets speciella kyrkliga situation får dock i allmänhet antagas inte vara så god som de äldres. Det bör i detta sammanhang framhållas, att sedan kommittén framlagt sitt förslag 1957 års prästvalsagstiftning medfört att det s. k. stiftsbandet i princip upphävts. Det kan därför antagas, att unga präster i större utsträckning än förut kan lämna stiftet. Med hänsyn till vad jag nu anfört finner jag inte pastoratsadjunkternas deltagande i valen ha sådan betydelse för att syftet med valet skall tillgodoses, att de i denna sin egenskap bör tillerkännas rösträtt. Jag kommer i det följande att föreslå, att rösträtten knytes till inte endast innehavet utan också i vissa fall till uppehållandet av prästtjänst, varför också de yngre präster varom här är fråga i ett antal fall kommer att få rösträtt.

Kommitténs förslag i vad det rör rösträtt för präster utanför den egentliga stiftsorganisationen har vid remissbehandlingen rönt kritik på grund av svårigheterna att bedöma vilka som härvidlag står under biskopens tillsyn. Med hänsyn till vad jag nyss anfört om nödvändigheten av enkla regler måste stor försiktighet iakttagas, då gränser i berörda hänseenden skall dras upp. Vidare bör framhållas, att den erfarenhet som finns redan bland prästerna inom stiftsorganisationen får anses vara tillfyllest för att åstadkomma ett förslag, som upptar tre lämpliga namn. Med hänsyn härtill och till mina tidigare uttalanden om syftet med valet finner jag mig inte kunna förorda att nu ifrågavarande präster, t. ex. präster vid de centrala kyrkliga styrelserna, diakonianstalterna och vid Stockholms stadsmission, ges rösträtt. Ett undantag bör emellertid göras, avseende kyrkoherdarna för döva, som numera lyder direkt under biskopen och domkapitlet i Stockholm.

Det torde råda enighet därom, att domkyrkosysslomannainstitutionen i dess

nuvarande utformning i framtiden inte bör behållas. När nu en reform av biskopsvalen företages saknas det därför anledning att låta tjänst som domkyrkosysselman grunda rösträtt.

Kommitténs förslag att tjänst vid allmän undervisningsanstalt inte skall grunda rösträtt står i överensstämmelse med de tankar, som legat bakom den 1958 genomförda skolstyrelsereformen, enligt vilken bl. a. biskopens ställning som eforus vid läroverken avskaffats. Anledning att ge präster anställda vid undervisningsväsendet rösträtt finns således inte längre.

Den rätt, som för närvarande tillkommer de teologiska fakulteternas samtliga professorer att delta i biskopsval, har kommittén föreslagit skola upphävas. I likhet med kommittén anser jag det tillräckligt, att fakulteternas mening får ges tillkänna genom rösterna från de i domkapitlet invalda professorerna. Jag delar därför kommitténs uppfattning, att 2 § 5 mom. lagen om domkapitel bör upphävas.

Kommittén har föreslagit, att innehavet av viss tjänst skall grunda rösträtt. Med innehav jämställes vikariatslöneförordnande på tjänsten. Enligt kommitténs förslag skall alltså tjänsteinnehavare äga rösträtt även under tjänstledighet, medan den som uppehåller tjänsten i princip inte får rösträtt.

Jag biträder kommitténs uppfattning, att innehav av tjänsten bör vara förutsättning för rösträtt. Denna grundsats bör emellertid, för att man skall ernå numerär paritet med antalet lekmanneelektorer, kompletteras med en regel, att också den som uppehåller en vakant tjänst är röstberättigad. Huruvida förordnandet på den vakanta tjänsten är ett vikariatslöneförordnande eller av kortare varaktighet synes däremot sakna betydelse. Med det av mig förordade systemet kommer alltså — så långt detta är möjligt — antalet röstande präster att motsvara antalet inrättade tjänster och således även antalet lekmanneelektorer.

Då lekmanadeltagandet i valen skall bestämmas med utgångspunkt i den prästerliga organisationen, torde det stå utom diskussionen, att pastoratet såsom enhet för denna organisation i enlighet med kommitténs förslag bör vara valkrets för utseende av lekmanneelektorer.

Kommittén har föreslagit, att utseendet av lekmanneelektorerna bör tillkomma församlingskyrkorådet eller — i flerförsamlingspastorat — på visst sätt utsedda delegerade för församlingskyrkoråden i pastoratet. Några remissinstanser har påpekat att detta förfarande blir omständligt. I denna fråga vill jag erinra om att, sedan kommitténs betänkanden framlagts, genom den nya församlingsstyrelselagen i flerförsamlingspastoraten tillskapats ett nytt organ, församlingsdelegerade, som handhar pastoratsangelägenheterna och vars ledamöter är utsedda av de olika församlingarnas beslutande organ — fullmäktige eller stämma. En annan följd av församlingsstyrelselagen och pastoratsindelingsreformen är att enförsamlingspastorat utan kyrkofullmäktige endast torde finnas i vissa relativt få fall, då församlingen ingår i total ekonomisk samfällighet.

Bättre organisatoriska möjligheter har alltså de senaste åren tillskapats för att anförtro valet av lekmanneelektorer åt de representativa organ, som finns inom pastoraten. Fråga uppstår då om detta lämpligen bör ske — särskilt i vad mån valets syfte bättre nås härigenom än genom att grunda det på församlingskyrkoråden.

Till en början bör understrykas, att det här gäller val av elektor. Det är alltså ej fråga om själva biskopsvalet, ett förhållande som några remissinstanser inte synes ha gjort tillräckligt klart för sig. Den väljande församlingen skall således ha sin uppmärksamhet inriktad främst på vilka personer, som besitter lämpliga kvalifikationer för att bilda sig en på sakliga skäl grundad uppfattning i biskopsvalsfrågor; någon mera ingående kännedom hos valförsamlingen om lämpliga biskopskandidater är däremot inte erforderlig. I detta avseende får elektorsvalen anses jämförbara med valen till kyrkoråd eller valen av elektor för utseende av ombud i kyrkomötet.

Kommittén har som skäl för sitt förslag om att församlingskyrkoråden skall välja lekmanneelektorer för biskopsval åberopat att valet bör anförtros personer, som vunnit viss förtroendeställning inom församlingen. Vid val av elektor till biskopsval bör emellertid enligt min mening främst eftersträvas, att bredast möjliga kyrkligt intresserade lekmanneopinion får komma till tals. Detta kan endast ske genom att överlämna valen åt kyrkofullmäktige — respektive församlingsdelegeradeinstitutionen. Likaväl som kyrkofullmäktige erfarenhetsmässigt visat sig utse lämpliga personer till kyrkoråd och till elektor vid val av lekmanneombud till kyrkomötet, måste de antagas kunna väl fylla sin uppgift även vid utseende av elektor som skall välja biskop. Det får därvid anses naturligt, att endast sådana personer utses till elektor, vilka »kan antagas vilja främja församlingens liv». I flertalet fall torde ledamot av kyrkorådet komma att utses. En viktig omständighet att beakta är vidare, att om valet överlämnas till fullmäktige eller delegerade vinnes en betydande administrativ förenkling, därigenom att särskilda delegeradeval i flerförsamlingspastoraten undviks.

En nackdel med att överlämna valet till pastoratets beslutande organ består onekligen däri att valet i några av de större städernas pastorat kommer att ske på kyrkostämman. Tänkbart är givetvis, att i detta fall låta samfällighetens fullmäktige välja elektor för samtliga pastorat inom samfälligheten. Då emellertid varje församling för sig förrättar val av elektor för val av kyrkomötesombud på stämman och detta synes ha fungerat väl, finner jag att motsvarande förfarande kan komma till användning vid nu ifrågakvarande elektorsval. Också vid bedömandet av behovet av en särskild ordning för här avsedda fall får man ha i minnet att valet gäller elektor, inte biskop. Som jag nyss antytt blir det heller inte fråga om något mera allmänt förekommande förfarande.

Röstningsförfarandet vid biskopsval

Beträffande biskopsvalskommitténs förslag rörande röstningsförfarandet ävensom däröver avgivna remissyttranden får utskottet hänvisa till propositionen s. 33—34.

Vid lagrådsremissen den 22 maj 1963 har *föredraganden* anfört:

Den nuvarande ordningen, enligt vilken samtliga tre på röstsedeln uppförda namn tillerkännes samma röstvärde, har vid flera tillfällen utsatts för stark kritik. Senast denna fråga behandlades av riksdagen framhöll första lagutskottet (utl. 1949: 17) att de skäl, som anförts för införande av en proportionell valmetod vid andra val, också talade för att tillämpa en dylik metod vid val av biskop och ärkebiskop. Framför allt framstod det för utskottet såsom ett bestämt önskemål, att regler skapades, som bättre tillgodosåg minoriteternas intressen. Skulle tidigare förslag om lekmäns deltagande i biskopsval komma att förverkligas, blev helt nya röstningsregler erforderliga.

I direktiven för utredningen framhölls också att en blivande reform i detta hänseende bör ha till syfte att låta biskopsförslaget vara ett personval, som ger ett verkligt uttryck för de röstades intentioner och som i tillbörlig grad tillgodoser minoritetsgrupper bland väljarna. Sammanräkningsmetoden bör även garantera, att Kungl. Maj:ts grundlagsenliga befogenhet att välja mellan tre biskopskandidater i realiteten inte blir illusorisk.

Kommitténs förslag till ny sammanräkningsmetod eliminerar i huvudsak de olägenheter som varit förenade med det nuvarande systemet, enligt vilket t. o. m. en betydande minoritet inte haft möjlighet att få någon kandidat uppförd på förslaget. Systemet har alltså givit möjligheter för en majoritet att helt sätta sin prägel på valet. Kommitténs förslag har också fått ett genomgående gott mottagande vid remissbehandlingen. Från ett par håll har ifrågasatts, om det inte vore bättre att använda talserien 3—2—1 i stället för $1-1/2-1/3$. Någon egentlig nackdel är det dock inte enligt min mening, att man får räkna med bråktal av röster. Tvärtom torde det av flera skäl vara lämpligt att steget mellan det första och det andra namnet är större än mellan det andra och tredje. Därigenom får den väljande möjlighet att ge klart uttryck för sin uppfattning vem han anser vara inte bara lämplig utan också den lämpligaste. Förslaget innebär vidare att en rimlig avvägning sker mellan majoritets- och minoritetsintressen, så att olika uppfattningar kan komma till uttryck på biskopsförslaget. Jag vill alltså förorda den av kommittén föreslagna ordningen för biskopsvalets förrättande.

Ärkebiskopsval

För tidigare reformförslag rörande ärkebiskopsval ävensom för biskopsvalskommitténs förslag i nu ifrågavarande hänseende och för remissyttrandena, såvitt de avser berörda fråga, lämnas redogörelse i propositionen å s. 35—43.

Föredraganden har vid lagrådsremissen den 22 maj 1963 i förevarande hänseende anfört:

I det föregående har behandlats frågan om biskopsval och hur lekmännen skall beredas ett tillbörligt inflytande vid valet. Härvid har jag bortsett från vilken ordning, som bör gälla för utseende av ärkebiskop, även om självfallet också här spörsmålet om ökning av lekmannainflytandet bör beaktas. Ordningen för ärkebiskopsval har nämligen alltid behandlats skild från vad som bör gälla för utseende av övriga biskopar i kyrkan. Detta sammanhänger med ärkebiskopens ställning som både stiftschef i Uppsala stift och den främste företrädaren för den svenska kyrkan såväl utåt som inom kyrkan själv, bl. a. i biskopsmötet och i de kyrkliga centralstyrelserna. Vid prövningen av spörsmålet om ordningen för ärkebiskopsval måste därför den svåra frågan lösas, hur stort inflytandet på valet Uppsala stifts väljare — präster och lekmän — skall ha i förhållande till svenska kyrkan i övrigt.

Som framgått av den lämnade redogörelsen för tidigare reformförslag rörande ärkebiskopsvalet har den gällande ordningen sedan lång tid tillbaka utsatts för kritik. Allmänt har därvid ansetts, att ärkestiftet haft för litet inflytande vid valet. För närvarande uppsätter fjorton valkorporationer var för sig förslag till ärkebiskop, nämligen de tretton domkapiteln i rikets stift samt ärkestiftets prästerskap. Ärkestiftets inflytande motsvarar således en sjundedel av de väljandes hela röststyrka. Det bör i sammanhanget erinras om att detta inflytande tidigare varit något större, då konsistorierna i Uppsala och Stockholm deltog i valet. Den gällande ordningen har vidare kritiserats i det avseendet, att fjorton korporationer avger var sin kollektiva röst.

I den från tid till annan förda diskussionen har huvudsakligen två utvägar anvisats att söka nå en lösning av problemet. Den ena är att slopa den kollektiva rösträkningen och endast låta personliga röster ligga till grund för förslaget. Den andra utvägen är att ge ärkestiftets förslag ett förhöjt röstvärde. Kommittén har stannat för ett förslag, som innebär att valkorporationernas antal minskas till endast två, den ena representerande ärkestiftet och den andra svenska kyrkan i övrigt, samt att ett system med personliga röster tillämpas inom vardera korporationen, vilka båda får lika stort inflytande vid upprättandet av det slutliga förslaget.

Kommitténs förslag får anses vara en utbyggnad av det förslag som 1933 framlades av ärkebiskopen Eidem. Tidigare förslag i ämnet har däremot gått ut på att ärkestiftets förslag skulle ges ett förhöjt röstvärde. Det mest genomarbetade av dessa förslag synes vara det som 1915 framlades inom justitiedepartementet i form av en promemoria. Det förtjänar omnämnas att vid remissbehandlingen av detta förslag rådde så gott som full enighet om att det borde genomföras samt att också 1929 års kyrkomöte fann sig kunna biträda de riktlinjer som dragits upp i promemorian.

Vid remissbehandlingen av det nu föreliggande förslaget har inte samma en-

hällighet kommit till synes som då det gäller förslaget till biskopsval i övrigt, även om flertalet remissinstanser godtagit vad kommittén föreslagit också i förvarande del. De mera kritiska remissmyndigheterna har i huvudsak beträtt två vägar. Sålunda anser bl. a. domkapitlen i Göteborg och Härnösand, att riksintresset bör ges ett större inflytande än stiftsintresset och i denna fråga ställer sig också kammarkollegiet och domkapitlet i Uppsala tveksamma, även om de anser sig böra acceptera förslaget om lika stort inflytande mellan de båda intressena. Ett par remissinstanser har förklarat sig anse, att det inte går att komma fram till en ändamålsenlig lösning av frågan, förrän det större spørsmålet om ärkebiskopsämbetets karaktär och ställning inom svenska kyrkan blivit utredd.

Till vad sålunda förekommit vill jag först framhålla, att det för närvarande — i vart fall inte så länge arbetet inom kyrka-statutredningen pågår — inte kan komma i fråga att sammankoppla den nu föreliggande frågan med det mera svårlösta och för kyrkans organisation genomgripande spørsmålet om en annorlunda utformning av ärkebiskopens uppgifter och ställning. Ärendet bör därför behandlas med utgångspunkt i den nu bestående organisationen, i vilken ärkebiskopen dels är chef för Uppsala stift, dels därjämte företräder svenska kyrkan i dess helhet.

Emellertid ger, som jag redan antytt, remissbehandlingen av kommitténs förslag inte något entydigt besked; fastmera har de kritiska röster som höjts mot förslaget gjort mig tveksam om kommittén kommit fram till den bästa lösningen av problemet. Utan tvekan har de remissinstanser rätt som påpekat, att ärkebiskopens uppgifter beträffande svenska kyrkan i sin helhet från tid till tid ökar och att hans ställning i rikskyrkliga sammanhang allt starkare betonas. Jag vill också framhålla, att i den tidigare diskussionen har så gott som alltid ansetts, att riksintresset bör ha övervikt, även om Uppsala stifts inflytande i och för sig bör ökas. Vidare bör erinras om att den av professorn Kjällerström företagna utredningen närmast ger vid handen, att några mera genomgripande åtgärder inte är nödvändiga för att få till stånd en godtagbar avvägning av de båda intressena samt att Kjällerströms uppfattning härvidlag godtagits av flertalet domkapitel.

Vid mitt övervägande av de hithörande problemen har jag funnit mig böra stanna inför att förorda en mindre genomgripande förändring av den nuvarande ordningen än den kommittén föreslagit. Jag vill därvid anknyta till tidigare av bl. a. kyrkomötet godtagna förslag att behålla den kollektiva röstningen men — med bibehållande av en viss övervikt för riksintresset — ge Uppsala stifts förslag ett förhöjt röstvärde.

Olika åsikter kan naturligtvis göra sig gällande hur långt man bör sträcka sig för att tillgodose ärkestiftets intressen. Enighet torde dock råda därom, att detta bör vara så stort, att åtminstone ett av stiftet föreslaget namn kan komma med på det slutliga förslaget. Härutöver torde den exakta avvägningen vara rätt vanskelig att göra, även om man — med beaktande av de förändringar som

inträtt — kan ha god hjälp i tidigare framlagda förslag. Innan denna avvägning sker synes det mig dock nödvändigt att bestämma dels hur valkorporationen för ärkestiftet skall vara beskaffad, dels hur många andra valkorporationer än detta stift, som skall delta i valet.

Jag finner det naturligt, att den korporation, som skall representera Uppsala stift, bygges upp på samma sätt som valkorporationen i andra stift. Det under remissbehandlingen inom bl. a. domkapitlet i Uppsala framförda önskemålet att detta domkapitel skall få delta i röstningen i riksdelen av valmanskåren — dvs. i den nu avhandlade ordningen få rösta för sig som egen valkorporation i likhet med de andra domkapitlen — finner jag med hänsyn härtill inte kunna tillgodoses. Det torde inte med fog kunna göras gällande, att domkapitlet mera företräder ett riksintresse än intressena inom sitt eget stift. En annan sak är att förhållandet kan beaktas vid avvägningen av det förhöjda röstvärde, som ärkestiftets förslag bör ges.

Flera remissinstanser har påyrkat, att de svenska utlandsförsamlingarna och deras prästerskap skall få rösträtt vid ärkebiskopsval. Nämnda församlingar lyder under domkapitlet i Uppsala. Jag finner också flera av de skäl som anförts för en sådan ordning vägande. Med hänsyn till bl. a. de skiftande reglerna om medlemskap i dessa församlingar torde det för närvarande inte vara möjligt att låta lekmännen i församlingarna delta i valet. Detta förhållande behöver dock inte utesluta, att församlingarnas kyrkoherdar — till antalet sju — får rösträtt. Jag vill därför förorda, att dessa präster ingår i valkorporationen för Uppsala stift.

Vad så angår den del av valmanskåren, som skall representera svenska kyrkan i övrigt, har kommittén föreslagit, att domkapitlet samt ledamöterna i de tre kyrkliga centralstyrelserna skall delta i valet. När det gäller domkapitlet biträder jag förslaget och vill i sammanhanget endast erinra om att till följd av vad jag tidigare förordat rösträtten för de teologiska fakulteternas samtliga professorer inte vidare kommer att bestå.

Mot rösträtt för ledamöterna i de tre kyrkliga centralstyrelserna har kammarkollegiet invänt, att styrelserna inte är inordnade i svenska kyrkans organisation på samma sätt som domkapitlet. Jag delar på anförda skäl kollegiets uppfattning och finner det inte lämpligt att nu låta dessa styrelser delta i valet. Såsom domkapitlet i Stockholm påpekat, torde flera av ledamöterna i styrelserna kunna utöva inflytande vid valet genom att rösta i egenskap av ledamot i domkapitel.

Det anförda föranleder mig alltså att föreslå en ordning, enligt vilken ärkebiskopsvalet skall förrättas dels inom Uppsala stift av en valkorporation, som är i huvudsak sammansatt på samma sätt som föreslagits beträffande biskopsval i allmänhet, dvs. av domkapitlets ledamöter, de flesta av stiftets präster — jämte utlandskyrkoherdarna — samt elektorer för stiftets lekmän, dels av domkapitlet i övriga stift, av vilka vart och ett för sig skall utgöra en valkorporation.

Med utgångspunkt i denna organisation finner jag, efter gjorda beräkningar, att avvägningen mellan det inflytande Uppsala stift bör ha och det intresse som företrädes av svenska kyrkan i övrigt bör göras så, att förslaget från valkorporationen i stiftet ges ett sex gånger så högt röstvärde som ett vart av domkapitlens. Härvid ges riksintresset en övervikt samtidigt som garantier torde skapas, att stiftets uppfattning kommer till uttryck på det slutliga förslaget.

Det av kommittén föreslagna tillvägagångssättet vid röstavgivning, röstsammanräkning och upprättande av förslag finner jag i allt väsentligt kunna tillämpas även vid den nu förordade ordningen för val av ärkebiskop. Poängvärdena blir således för ärkestiftets förslag 6 för det första namnet på förslaget, 3 för det andra och 2 för det tredje, under det att namnen på varje domkapitels förslag graderas enligt den vanliga skalan $1\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ i den ordning de förekommer.

Specialmotivering till de till kyrkomötet hänskjutna lagförslagen återfinnes å s. 47—52 i propositionen, vartill utskottet får hänvisa.

De av kyrkomötet antagna förslagen

Det av kyrkomötet antagna förslaget till lag om biskopsval skiljer sig från det till kyrkomötet hänskjutna förslaget sakligt i följande hänseenden.

I valkorporationen vid biskopsval skall ingå, utöver de i Kungl. Maj:ts förslag angivna prästerna, också präst, som vid tidpunkten för valet är anställd såsom föreståndare för diakonianstalt, vilken är belägen inom stiftet.

Vid ärkebiskopsval skall i ärkestiftets valkorporation också ingå de tre präster, som vid tidpunkten för valet är anställda som direktor för missionsstyrelsen, direktor för diakonistyrelsen samt generalsekreterare vid sjömansvårdsstyrelsen.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall i varje pastorat utses lekmanaelektorer till det antal, som motsvarar i pastoratet inrättade tjänster såsom församlingspräst. Kyrkomötet har begränsat denna valkorporation så till vida, att tjänster som är obesatta och inte heller uppehålls av vikarie inte får medräknas.

I några kyrkliga samfälligheter, i vilka de särskilda församlingarna — vilka utgör s. k. enförsamlingspastorat — inte har fullmäktige, skall enligt Kungl. Maj:ts förslag val av elektorer ske på kyrkostämma. Kyrkomötet har föreslagit, att valet i dessa fall skall förrättas av kyrkorådet eller, om inte heller sådant finnes, på sätt Kungl. Maj:t förordnar. Vid kyrkorådets val av elektorer får präst, som är röstberättigad vid biskopsvalet, inte delta.

Beträffande *kyrkomötets särskilda utskotts* behandling av de till kyrkomötet hänskjutna lagförslagen får utskottet hänvisa till redogörelse i propositionen å s. 56—108.

Lagrådet har i sitt yttrande över det av kyrkomötet för dess del godkända förslag till lag om biskopsval, i vad detta skiljer sig från det till kyrkomötet hänskjutna förslaget, närmare berört allenast 5 §. I övrigt har lagrådet lämnat förslaget utan erinran.

Lagrådets nämnda yttrande redovisas i propositionen å s. 110, vartill utskottet får hänvisa.

Föredraganden har beträffande de av kyrkomötet föreslagna ändringarna anfört:

De av kyrkomötet föreslagna ändringarna i Kungl. Maj:ts lagförslag innebär inte sådana principiella avsteg från förslaget, att de rubbar grundsatserna däri. Jag har inget att invända mot att i valkorporationen får ingå ytterligare det fåtal präster, kyrkomötet föreslagit.

Vad angår den av kyrkomötet föreslagna begränsningen i vissa fall av antalet lekmannaelektorer i valkorporationen kan jag hysa förståelse för de skäl som anförts till stöd härför. Att jag likväl ställer mig tveksam till förslaget sammanhänger med att den av Kungl. Maj:t föreslagna ordningen, som utmärker sig för enkelhet och fasthet, uppmjukas på ett sätt, som kan medföra risker för att fel begås vid elektorsvalet. Såsom särskilda utskottet uttalat och lagrådet ytterligare framhållit torde dock av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter kunna ge erforderlig vägledning och stadga i förevarande avseende. Jag vill härvid särskilt framhålla lagrådets uttalande, att domkapitlen ålägger sig återhållsamhet i fråga om förordnanden, som skulle rubba den av domkapitlet verkställda beräkningen av antalet lekmannaelektorer. Jag vill vidare uttala det angelägna i att vid förordnanden av vikarier på vakanta tjänster vid tidpunkt, då biskopsval är förestående, i första hand tjänster i de s. k. enprästpastoratet kommer i fråga, så att inte genom en vakans på sådan tjänst pastoratets lekmän helt utestänges från att delta i biskopsvalet. En erinran härom torde böra inflyta i anvisningar till domkapitlen rörande valets förberedande och förrättande. I betraktande av det nu anförda vill jag inte motsätta mig den av kyrkomötet föreslagna ändringen.

Kyrkomötets förslag, att i några av de kyrkliga samfälligheterna i vilka kyrkfullmäktige saknas i de särskilda församlingarna — tillika utgörande pastorat — kyrkorådet i stället för kyrkostämman skall förrätta elektorsvalet, torde innebära en sådan fördel i praktiskt avseende, att detsamma uppväger avsteget från den av Kungl. Maj:t föreslagna principen, att valet alltid skall förrättas av det representativa kyrkokommunala organet. Jag anser mig därför kunna godtaga kyrkomötets förslag.

Vad beträffar övriga av kyrkomötet föreslagna ändringar i Kungl. Maj:ts lagförslag är dessa en följd av nu av mig berörda ändringsförslag eller också av redaktionell natur. Mot dessa har jag ingen erinran.

Utskottet

Utskottet har ej funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag och får därför hemställa,

att förevarande proposition, nr 195, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 28 november 1963

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Per-Olof Hanson, Arvidson, Hilding, Wikner, Svanström, Lundin och Palm;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Johansson, herrar Svensson i Vä, Ekström i Björkvik, Gustafsson i Borås, fru Löfqvist och herr Fröding.
